

Марія Швед

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ КАТОЛИЦЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ПОЧАТОК ІСТОРІЇ

Розглянуто витoki та становлення соціально-педагогічної діяльності в УКУ. Акцентовано на актуальності нової спеціальності з погляду суспільних викликів та місії УКУ. Особливу увагу звернено на унікальність програми, яка поєднала академічний, професійний і духовно-моральний виміри. Проаналізовано навчальну, професійно-практичну, наукову, видавничу та проектну діяльність кафедри, а також її міжнародну співпрацю, соціальне і громадянське служіння.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, фахова підготовка, духовно-моральний вимір, соціальний педагог.

Mariia Shved

SOCIO-EDUCATIONAL ACTIVITIES IN UKRAINIAN CATHOLIC UNIVERSITY: THE HISTORY OF THE START-UP

The article considers the main features of launching socio-pedagogical activities at UCU, from its origin to becoming. The author focuses on the urgency of creating the specialty of social pedagogy in the context of the UCU social challenges and mission. A special attention is paid to the unique program that combines academic, professional plus spiritual and moral dimensions. The activities of faculty, staff and students of the department during the first years since its foundation in the area of education, research, publishing, project, international cooperation, social and civil service are analyzed.

Keywords: socio-educational activities, professional training, spiritual and moral dimension, social pedagogue.

У 2016 році ми відзначали десятилітній ювілей кафедри загальної та соціальної педагогіки і соціально-педагогічної діяльності в Українському католицькому університеті. З погляду соціально-культурних процесів, десять років – це дуже мало, але це немало з погляду людської діяльності: плідної, жертвовної, з вірою і відданістю до науки та потреб людей і з великою відповідальністю за будучність Університету. Для творців соціально-педагогічного напрямку в УКУ надзвичайно важливо було наповнити всі ланки навчально-виховного процесу та фахової підготовки змістом, який сприяв би вихованню чесних та сильних духом людей, плеканню творчої, мислячої і вільної особистості, формуванню сумління і громадянських чеснот: відповідальності, працьовитості, самопожертви, пошани до старших, співчуття до потребувачих, соціальної активності тощо. Важливо було також закласти в підмурки нової для університету спеціальності «Соціальна педагогіка», а згодом і нової кафедри, тверді основи, які б культивували академічну свободу, що є пріоритетом у праці кожної науково-освітньої установи. Але найважливішим завданням для будівничих нового академічного напрямку було започаткувати таку соціально-педагогічну діяльність, яка б відповідала місії Університету: «Український католицький університет є відкритою академічною спільнотою, яка живе східнохристиянською традицією і виховує провідників суспільства, професіоналів для служіння в Україні та за її межами – в ім'я слави Божої, спільного блага й людської гідності»¹.

Ідея створення в УКУ кафедри педагогіки (згодом – загальної та соціальної педагогіки) та спеціальності «Соціальна педагогіка» виникла більше десяти років тому. Цьому передувало дослідження роботи кафедр такого профілю в Україні та за кордоном. Проте засновники кафедри педагогіки в УКУ мріяли, щоб підготовка соціальних педагогів в УКУ вирізнялася серед аналогічних українських програм наповненням навчальних дисциплін морально-духовним змістом, а головне – атмосферою свободи духа і високого інтелекту, участю в літургіях, реколекціях тощо.

У час, коли в УКУ творили цю нову спеціальність, суспільство ще не дуже розуміло, хто такий соціальний педагог і яка його суспільна місія. Незважаючи на те, що соціальна педагогіка як форма практичної гуманної соціальної допомоги потребувачим, як форма захисту слабких груп населення, впливу розумної, сильної, альтруїстичної людини на інших людей, а інколи і на цілі соціальні групи існувала у цивілізованому суспільстві завжди, її зазвичай називали соціальною допомогою і підтримкою.² Нова

¹ Місія УКУ // *Український Католицький Університет* (ucu.edu.ua).

² М. Швед. Підготовка соціального педагога до християнського соціально-педагогічного служіння // *Місія соціального педагога в Церкві і сучасному суспільстві: Збірник соціально-педагогічних праць*. Львів 2008, с. 68.

назва такої соціальної діяльності виникла відносно недавно, а в науці почали функціонувати два напрями: соціальна педагогіка і соціальна робота.

У науковому дискурсі – як українському так і зарубіжному – по-різному трактували співвідношення між поняттями «соціальна педагогіка» та «соціальна робота», а отже, різними були теоретичні та методологічні застави соціальної педагогіки як науки, формувалися різні підходи й до професійної підготовки соціальних педагогів. Дискусії науковців і практиків щодо сутності та практичної значущості цих двох напрямів тривають досі, і не лише в Україні. Однак у період творення кафедри і нової спеціальності ми розглядали ці поняття у взаємозв'язку і взаємодоповненні – як такі, що знаходять точки дотику і в площині наукового знання, і в практичній діяльності, а до проблеми людини підходили, долаючи дихотомію між «людиною, яка потребує допомоги» і «людиною, яка допомагає».

Соціальні зміни, що відбувалися на початку нового тисячоліття, віддзеркалювали зростання зацікавленості суспільства у висококваліфікованих, освічених, творчих, ініціативних, різнобічно компетентних фахівцях соціально-педагогічного напрямку. Соціальна потреба, тобто «замовлення» з боку держави та різноманітних недержавних установ і організацій, фондів, об'єднань тощо на компетентного фахівця з соціальної педагогіки буде, без сумніву, зростати. Це цілком зрозуміло: чим вищий рівень розвитку суспільства, тим більше виникає проблем, а отже тим більшої допомоги й опіки потребують незахищені групи населення – діти, молодь, сироти, інваліди, тяжкохворі, пенсіонери, безхатченки тощо. Але професія соціального педагога – не лише професія. Вона вимагає специфічної спрямованості особи: повної самовіддачі, самопожертви, терпеливості, великої любові до потребуючих і до своєї справи. Без перебільшення можна сказати, що робота соціального педагога – це таїнство жертвовного соціального служіння гідності Людини, і це завжди покликання.

Науковий напрям «соціальна педагогіка» в УКУ завдячує своїм розвитком новій філософії соціально-педагогічної діяльності – новому культурно-історичному феномену. В професійній підготовці соціальних педагогів особливу увагу було приділено плеканню духовних цінностей та розвитку духовної культури майбутнього фахівця. Поняття цінностей надзвичайно важливе у соціально-педагогічному вимірі, оскільки від засвоєної системи цінностей прямо залежить прийняття фахових рішень соціального педагога, та й взагалі вся соціально-педагогічна діяльність.

У формуванні особистості соціального педагога в УКУ ми виділяли два головних аспекти: *професійний* та *культурний (особистісний)*, або *інтелектуальний* та *духовний*, адже вищий навчальний заклад покликаний не лише надавати знання і формувати професійні навички і вміння, а й плекати

особистість майбутнього фахівця. Ми виходили з того, що культурний педагог – це не просто взірець формально-етикетної шляхетності, а освічена інтелігентна людина, з творчим і гуманним світобаченням. Саме культура є підґрунтям для формування особистості педагога/соціального педагога. Тому особливого значення набуває вислів «від людини освіченої – до людини культурної».

У процесі реформування системи підготовки кадрів у той період особливого значення набувала духовність як основа національного виховання з традиційними для нас християнськими цінностями.

У жовтні 2005 року було відкрито випускову кафедру педагогіки в структурі гуманітарного факультету Українського католицького університету, а 31 жовтня 2006 року, відповідно до протоколу № 63 засідання Державної атестаційної комісії України, Український католицький університет отримав ліцензію (серія АВ № 159827) на провадження освітньої діяльності напряму «Педагогічна освіта» (0101) за спеціальністю «Соціальна педагогіка» (6.010100) зі спеціалізацією «Практична психологія» та додатковою кваліфікацією «Вчитель християнської етики» з ліцензованим обсягом 30 осіб. Це була велика перемога творців кафедри і всієї академічної спільноти, адже тоді мало хто знав про УКУ, а дехто не розумів і не бачив його призначення, богослов'я ще не було визнане в Україні як наукова дисципліна, не було розуміння феномену католицької освіти. Значну роль у розбудові нової кафедри та соціально-педагогічної діяльності в УКУ відіграли перші наші студенти.

Основними напрямками роботи кафедри були: підготовка кваліфікованих спеціалістів для соціально-педагогічної діяльності; організація, методичне забезпечення і контроль навчально-виховного процесу кафедри; керівництво науковими роботами, педагогічними і соціально-педагогічними дослідженнями, проектами; викладання навчальних педагогічних курсів та спецкурсів на різних факультетах і програмах УКУ, керівництво курсовими, магістерськими роботами; організація та проведення педагогічної практики в університеті; проведення наукових конференцій, методичних семінарів, зустрічей з представниками організацій соціальної сфери, студентських конференцій тощо; видання навчально-методичної та наукової літератури; здійснення науково-дослідної діяльності в різних ділянках педагогічних досліджень; співпраця з навчальними закладами та соціальними службами державного та громадянського секторів в Україні та за кордоном.

Оглядаючи з висоти сьогодення початок діяльності кафедри, слід відзначити, що вона дбала передовсім про творення нової моделі підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери, про таке її змістове наповнення,

що відповідало б викликам тогочасного суспільства, місії УКУ та вимогам до професійної підготовки спеціалістів в Україні й за кордоном. Наша програма спеціальності «Соціальна педагогіка» суттєво відрізнялася від аналогічних програм, які функціонували в цей час в Україні. Вона базувалася на поєднанні блоків дисциплін: загального, соціально-педагогічного, психологічного та філософсько-богословського, а до того ж ми мусили «вписати» цю програму в міністерську класифікацію дисциплін за трьома циклами (гуманітарна та соціально-економічна підготовка; природничо-наукова предметна підготовка; професійно-орієнтована підготовка) і виконати вимоги щодо навчального навантаження. Відповідно до цього було складено Навчальний план підготовки бакалавра напряму 0101 («Педагогічна освіта») спеціальності 6.010105 («Соціальна педагогіка») спеціалізації «практична психологія», затверджено його в МОН України (протокол №9 від 30.05.2006 р.) і розпочато освітню діяльність.

Унікальність нової програми фахової підготовки соціального педагога творили такі чинники: висока духовно-моральна мотивація абітурієнта; унікальна авторська навчальна програма; поєднання прогресивних класичних та інноваційних методів навчання; надання широких професійних можливостей; фаховий професорсько-викладацький склад; якісна матеріально-технічна база університету; можливості здобуття практичного досвіду у відповідних організаціях та установах; перспектива працевлаштування; визнання дипломів (українське і міжнародне); участь у житті християнської спільноти; широкі можливості додаткової активності студентів і заохочення їх до впливу на суспільно-культурні процеси. Ці ідеї були суголосні з діяльністю Згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії у Львові, засновниця якого, Йосафата Гордашевська, – знакова постать для Церкви кінця XIX ст. і духовна заступниця новоствореної кафедри. Сестри Служебниці мали широке поле служіння: опікувалися хворими, сиротами, засновували притулки для дітей тощо.³ Сучасність висувала перед нами нові виклики, та досвід поколінь і віра у заступництво блаженної Йосафати надихали нас: ми відважно долали стереотипи й упередження, відроджували соціальне служіння.

Особливу увагу в процесі закладання підвалин нової спеціальності було звернено на *якість освіти*, яку ми визначали не лише за обсягом знань, але й за показниками особистісного, світоглядного, громадянського розвитку.

³ М. Карапінка. Продовжуючи справу блаженної Йосафати // *Арка*, грудень 2006, ч. 24 (154), с. 10.

Модернізація освітньої галузі актуалізувала потребу в адекватних моделях і програмах навчання та виховання кадрів, в яких основною ланкою виступає людина як творчий суб'єкт. Виходячи з цього, освіту визначали як специфічну форму соціалізації, при якій засвоюються знання, формуються вміння і навички, ідеали, норми і зразки поведінки. Наша програма була націлена на те, щоб майбутні соціальні педагоги, практичні психологи та вчителі християнської етики у своїй професійній діяльності дотримувалися принципів гуманізму, компетентності, альтруїзму, особистісного та індивідуального підходу до розв'язання професійних проблем, комплексності, універсальності, послідовності, постійності та відповідальності.

Аналогів такої програми не було в Україні. Підготовка соціальних педагогів із додатковою кваліфікацією «Вчитель християнської етики» була вдалим втіленням нової парадигми виховання, адже включення християнських цінностей в освітньо-виховну систему і підготовку фахівців було реальною альтернативою бездуховності та моральної суспільної кризи. З другого боку, задовольнялася потреба суспільства в якісній підготовці вчителів християнської етики, після того як у 1992 році у школах Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей було введено предмет «Християнська етика». У цьому кафедрі немало допоміг Катехитично-педагогічний інститут, який функціонує з 1997 року – спочатку як структурна одиниця Львівської Богословської Академії, а згодом – Українського католицького університету. Працівники інституту на той час уже мали досвід підготовки вчителів християнської етики, яку здійснювали (відповідно до укладеної угоди) у співпраці з Львівським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

Соціальний педагог, професійна підготовка якого здійснювалася на засадах християнської моралі, міг надавати повнішу психолого-педагогічну допомогу різним категоріям населення й усім потребуючим, зокрема дітям і молоді, групам ризику, узалежненим від алкоголю і наркотиків, сиротам, людям, котрі терплять насильство, хворим, соціальним сиротам, людям похилого віку тощо. Глибока духовність, закладена і розвинена у процесі вивчення філософсько-богословських дисциплін та основ християнського виховання, давала змогу сформувати в соціального педагога стійку позицію гуманності й милосердя, внутрішню потребу допомагати людям, співпрацювати із суспільством.

Для якісної та ефективної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери важливе значення мала практика, оскільки вона давала змогу не лише осмислити і засвоїти теоретичну інформацію, а й оволодіти способами її практичного використання і прийняття рішень у наближених до реальних професійних умовах. У навчальному плані були передбачені такі види практик: *професійно орієнтована практика* (загальною тривалістю

чотири тижні – по одному тижню в 2-му, 3-му, 4-му, 5-му семестрах); *навчально-виховна (літня) практика* (тривалістю чотири тижні – в 6-му семестрі; *стажувальна практика* – з відривом від навчання (тривалістю шість тижнів у 8-му семестрі).

Базами для проходження практики були: державні установи, недержавні (громадські та церковні) організації, освітні заклади Львова й області, органи влади. Окремі студенти успішно проходили педагогічну практику за кордоном, зокрема у США, Канаді (штат Альберта), Іспанії.

У 2006 році на спеціальності «Соціальна педагогіка» в УКУ було відкрито заочну форму навчання (ЗФН) освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». Підготовка студентів заочної форми навчання проводилася відповідно до Закону України про вищу освіту, Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах та Положення про заочне навчання Українського католицького університету. Особливу увагу було звернено на самостійну роботу студентів – відповідно до вимог Болонського процесу та Положення про заочне навчання Українського католицького університету, – зокрема на розробку пакету контрольних та курсових робіт, на забезпечення студентів навчально-методичною та додатковою літературою.

Щоб відповідати вимогам сучасного суспільства, фахівець мусить вміти діяти самостійно, приймати неординарні рішення, аргументовано і впевнено відстоювати свою позицію, творчо мислити і працювати, відповідати за результати своєї діяльності. Тому велику увагу було приділено організації *наукової роботи* викладачів та студентів. Основними видами наукової діяльності викладачів були: випуск монографій, статей, рецензій, матеріалів; наукове редагування; рецензування; організація конференцій; участь у конференціях (з доповіддю); наукові стажування; керування дисертаційними роботами. За 2008/2009 навчальний рік викладачі кафедри (у тому числі викладачі-погодинники) опублікували 146 наукових статей, 9 наукових рецензій, одну монографію, один підручник з грифом МОН, 7 методичних рекомендацій, брали участь в наукових конференціях (72), керували роботою аспірантів (7).

Науково-дослідна робота студентів (НДРС) мала за мету розвиток нахилів до пошуково-дослідної діяльності, творчого розв'язання навчально-виховних завдань в освітніх закладах і соціальних структурах. Окремі студенти досягали в цьому добрих результатів, наприклад: Мар'яна Кашак (студентка 3 курсу) здобула 3-тє місце на студентській науково-практичній конференції у Переяслав-Хмельницькому; Марта Адамович (студентка II курсу) брала участь у студентській науково-практичній конференції в Полтаві (її доповідь надрукована у збірнику матеріалів конференції).

У 2008/2009 навчальному році кафедра видала:

- *Місія соціального педагога в Церкві і сучасному суспільстві. Перша міжнародна соціально-педагогічна конференція.* Львів 2008;
- *Асистентська педагогічна практика. Методичні матеріали для студентів програми підготовки магістрів гуманітарного та філософсько-богословського факультетів Українського Католицького Університету.* Львів 2009.

Вийшли друком також буклети і флаєри про діяльність кафедри українською, англійською і польською мовами.

З першого року заснування спеціальності «Соціальна педагогіка» кафедра приділяла велику увагу *проектній діяльності*, до якої були залучені як викладачі, так і студенти. Найважливіші проекти кафедри:

- *порадні при кафедрі педагогіки УКУ: надання педагогічних, психологічних, медичних, юридичних консультацій та соціально-педагогічних послуг;*
- *психолого-педагогічний центр: організація науково-методичної роботи в психолого-педагогічній сфері на основі християнських цінностей, релігійного світогляду та пошани до гідності фізичного, психічного і духовного виміру особи;*
- *майстер-клас для вчителів загальноосвітніх шкіл – підвищення кваліфікації педагогічних працівників – вчителів загальноосвітніх шкіл Львова та Львівщини;*
- *духовна, соціально-оздоровча опіка над дітьми сиротинця села Лаврів;*
- *опіка дітей спецшколи-інтернату села Верхнє Синьовидне Сколівського району Львівської області;*
- *соціально-педагогічна допомога дітям-сиротам Стрільківської школи-інтернату;*
- *соціально-педагогічна підтримка дітей німецько-польсько-українського центру «Наші діти» у м. Київ;*
- *соціально-педагогічна допомога реабілітаційному центру «Назарет» у м. Дрогобич.*

Студентські проекти:

- *«Місто ангелів» – робота з онкологічно хворими дітьми (2007/2008 н.р.);*
- *опіка над немовлятами в комунальному будинку дитини м. Львова – годування, переодягання, ігри, прогулянки і вправи (вересень 2007 – березень 2008);*

- праця в навчально-реабілітаційному центрі «Джерело»;
- опіка над неповнолітніми дітьми у кризовому центрі «Діти вулиці».

Студенти з активною життєвою позицією, не байдужі до проблем суспільства і людини, були зацікавлені допомагати потребуючим, які бажали змінити своє життя на краще, творчо й активно займалися *волонтерською діяльністю* в Будинку дитини, Центрі соціально-психологічної допомоги («Телефон довіри»), Лічниці ім. А. Шептицького, Львівському геріатричному пансіонаті; Західно-українському спеціалізованому дитячому медичному центрі.

Цікаві можливості відкривалися для новоствореної кафедри завдяки її відкритості до співпраці з іншими навчальними закладами та соціальними інституціями в Україні та за кордоном. Партнерами кафедри були українські колеги – науковці, викладачі, фахівці соціально-педагогічної сфери, які працювали на кафедрах соціальної педагогіки і соціальної роботи та у соціальних службах Києва, Харкова, Луганська, Запоріжжя, Ялти, Тернополя, Ужгорода, Луцька, Львова. Плідною була *міжнародна співпраця*, зокрема з Вищою гуманітарною школою у м. Хасліберг (Швейцарія), Вищою школою «Карітас» у м. Оломоуц (Чехія), кафедрами соціальної педагогіки у містах Лодзь, Краків, Тарнобжег, Жешув, Люблін (Польща), кафедрою соціальної педагогіки у м. Мюнхен (Німеччина), кафедрою соціальної роботи у м. Оуенсборо (штат Кентукі, США), кафедрою соціальної педагогіки Селезіанського університету в м. Рим (Італія), професором Оленою Білаш Університету Альберта (Канада), студентським науковим колом Університету кардинала Стефана Вишинського у м. Варшава (Польща). Однак без фахового *викладацького складу, працівників кафедри і навчальної частини університету* неможливо було б зреалізувати поставлені завдання. Слід відзначити перших викладачів, які самовіддано і відповідально споруджували будівлю нової кафедри, відважно відстоювали її пріоритети, долали стереотипи. Це були яскраві, працьовиті, творчі, а водночас скромні особистості, які плекали морально-духовні життєві цінності та взірці професійної поведінки і вболівали за долю кафедри та ввірених їм студентів.

Аналізуючи початки соціально-педагогічної діяльності в УКУ, хочеться наголосити на тому, що найбільшою цінністю, найбільшим здобутком і водночас найбільшим скарбом були для нас **СТУДЕНТИ**. Вони допомагали творити кафедру і навчальну програму, формувати образ студента УКУ в Україні та поза її межами, плекати особливу «уківську» атмосферу й академічну спільноту; вони брали участь в університетських та всеукраїнських заходах, а також – вчилися, помилялися, формувалися, вільно висловлювали свої думки і відстоювали свою позицію, самоорганізовувалися і служили потребуючим. Особливо хочеться відзначити студентів

першого набору кафедри 2006/2007 років, які мали відвагу вступити до ще не акредитованого Університету на ще не ліцензовану спеціальність. Ми пишаємося нашими студентами-першопрохідцями, спілкуємося і співпрацюємо з ними досі. Майже всі студенти першого набору працюють за спеціальністю, а Мар'яна Кащак і Мар'яна Каспришин стали нашими колегами і викладають спеціальні курси на програмі соціальної педагогіки. Можливо, саме завдяки кафедрі соціальної педагогіки надалі зростатиме соціальне значення університетської підготовки, розвиватиметься вміння вільно, правдиво, фахово виходити з конкретними пропозиціями у відкритий соціум.

Працівники кафедри вперше теоретично осмислили значення морально-духовного аспекту соціальної допомоги і підтримки потребуючих. Незважаючи на труднощі і не до кінця зреалізовані плани, підсумки соціально-педагогічної діяльності УКУ за минуле десятиліття дозволяють дивитися в майбутнє з оптимізмом. Напрацювання кафедри є своєю рідною скарбничкою для тих, хто продовжує розвивати, збагачувати і оновлювати цю структуру, а також для всіх, хто прагне модернізувати соціально-педагогічну діяльність у різних куточках України та поза її межами.